ALPOMISH DOSTONIDA OBRAZLAR TASVIRI

Suvonova Jumagul Rashidovna
Sharof Rashidov nomidagi SamDU
Markaziy Osiyo tillari va madaniyati instituti, dotsent

Boqiyeva Charos Bahrom qizi
Sharof Rashidov nomidagi SamDU Markaziy Osiyo tillari
va madaniyati instituti, magistrant
charosboqiyeva700@gmail.com
DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.20097766

Annotatsiya: Ushbu maqolada Alpomish dostonidagi obrazlar tasviri tahlil qilinadi. Asarda Alpomish, Barchin, Boybo‘ri, Boysari va Qaldirg‘och kabi qahramonlarning xarakter xususiyatlari hamda ularning badiiy talqini yoritilgan. Doston qahramonlari orqali xalqning mardlik, sadoqat, vatanparvarlik va oilaviy qadriyatlar haqidagi qarashlari aks ettirilgani ko‘rsatib berilgan. Shuningdek, ijobiy va salbiy obrazlarning o‘zaro qarama-qarshiligi orqali ezgulik va adolat g‘oyalarining ifodalanishi tahlil etilgan. Maqola xalq dostonlarining ma’naviy-tarbiyaviy ahamiyatini ochib berishga xizmat qiladi.
Kalit so‘zlar: Alpomish, obraz, tasvir, Barchinoy, Boybo‘ri, Boysari, doston, badiiy talqin, mohiyat, xarakter, ijobiy va salbiy obraz, qadriyat, xususiyat, tahlil.

Abstract: This article analyzes the depiction of characters in the Alpomish epic. The work highlights the character traits of heroes such as Alpomish, Barchin, Boybori, Boysari and Kaldirgoch and their artistic interpretation. It is shown that the heroes of the epic reflect the views of the people on courage, loyalty, patriotism and family values. It also analyzes the expression of the ideas of goodness and justice through the opposition of positive and negative images. The article serves to reveal the spiritual and educational significance of folk epics.
Keywords: Alpomish, image, description, Barchinoy, Boybori, Boysari, epic, artistic interpretation, essence, character, positive and negative image, value, feature, analysis.

Аннотация: В данной статье анализируется изображение персонажей в эпопее “Алпомиш”. Работа освещает черты характера таких героев, как Алпомиш, Барчин, Бойбори, Бойсари и Калдиргоч, и их художественную интерпретацию. Показано, что герои эпоса отражают взгляды народа на мужество, верность, патриотизм и семейные ценности. Также анализируется выражение идей добра и справедливости через противопоставление позитивных и негативных образов. Статья служит для раскрытия духовного и воспитательного значения народных эпосов.
Ключевые слова: Алпомиш, образ, описание, Барчини, Бойбори, Бойсари, эпос, художественная интерпретация, сущность, персонаж, позитивный и негативный образ, ценность, особенность, анализ.

O‘zbek xalq og‘zaki ijodining eng nodir namunalaridan biri bo‘lgan Alpomish dostoni xalqning milliy qadriyatlari, urf-odatlari, or-nomusi va qahramonlik ruhini o‘zida mujassam etgan buyuk asardir. Doston asrlar davomida baxshilar tomonidan kuylanib, xalq ma’naviyatining ajralmas qismiga aylangan. Asarda turli obrazlar orqali insoniy fazilatlar, vatanparvarlik, sadoqat, mardlik va muhabbat kabi yuksak g‘oyalar tasvirlangan.

Dostonning bosh qahramoni Alpomish xalq idealidagi bahodir yigit timsolidir. U kuchli, jasur, dono va vatanparvar inson sifatida gavdalanadi. Alpomish nafaqat jismoniy qudrati, balki

adolatparvarligi bilan ham ajralib turadi. U o‘z yurtini, oilasini va sevgilisi Barchinni himoya qilish uchun har qanday sinovlarga bardosh beradi.

Alpomish obrazi orqali xalqning orzu-umidlari, yigit kishiga xos mardlik va sadoqat fazilatlari ifodalangan. Qahramonning uzoq safarlarga chiqishi, dushmanlarga qarshi kurashi va oxir-oqibat g‘alaba qozonishi xalqning ezgulikka bo‘lgan ishonchini aks ettiradi.

Barchin dostondagi eng yorqin ayol obrazlaridan biridir. U go‘zalligi bilan birga aql-zakovati, matonati va sadoqati bilan ham ajralib turadi. Barchin oddiy qiz emas, balki o‘z sevgisi va or-nomusi uchun kurasha oladigan jasur ayol timsolidir.

Barchin o‘zbek eposida alp ayol obrazi hisoblanib, o‘zbek tilining izohli lug‘atida keltirilishicha Barchin ismining asosi ham “bars”, “ilvir”,“yo‘lbars” degan ma’noni anglatadi [1]. Insonlarga ism hayoti mobaynida unga hamrohlik qilishi istalgan sifatlarga monand tarzda qo‘yiladi. “Alpomish” dostonida Barchinga ism qo‘yilishi bilan bog‘liq epizodlar turli variantlarda turlicha tasvirlanadi. Xususan, dostonning Berdi baxshi variantida Barchinga Xizr bobo tomonidan ism berilishi jarayoni: “Shunda Xizr bobom borib: – Qizning oti Barchin bo‘lsin, mullaga beringlar, mulla Barchin bo‘lsin, chochbog‘iga boylab tosh otsa, bir tosh yerga ketsin, jamoli ham bir tosh yerdagini yiqsin, – deb duo qilib, ko‘zdan g‘oyib bo‘lib ketdi. “Xalqqa ibrat bo‘lsin”, – deb aka-uka quda bo‘ldi” [2] – deya tasvirlanadi.

U Alpomishga bo‘lgan muhabbatini har qanday qiyinchiliklarda ham saqlab qoladi. Barchin obrazi orqali o‘zbek ayollariga xos hayo, sabr-toqat va sodiqlik kabi fazilatlar ulug‘langan.

Dostonda Boybo‘ri va Boysari obrazlari orqali qarindoshlik munosabatlari, urug‘chilik va xalqning ijtimoiy hayoti yoritiladi. Boybo‘ri — Alpomishning otasi sifatida dono va hurmatli inson sifatida tasvirlangan. Boysari esa Barchinning otasi bo‘lib, ayrim voqealarda o‘ziga xos xarakter ko‘rsatadi.

Bu obrazlar orqali oilaviy qadriyatlar, ota-onaga hurmat va xalqning yashash tarzi ifodalangan.

Qaldirg‘och Alpomishning singlisi bo‘lib, mehribonlik va oqibat timsoli sifatida gavdalanadi. U akasiga sodiq, oilasiga mehribon qiz sifatida tasvirlangan. Ushbu obraz dostondagi oilaviy mehr-muhabbatni yanada boyitadi.

Alpomish, Qaldirg‘och va Barchin obrazlari uchligi eposning ichki kuch manbasi, etnos yuksalishi uchun kurashuvchi kuchlar. Alp bir o‘zi alp bo‘la olmaydi. Uning ruhiy va ijtimoiy tayanchlari, Barchin – alp uchun irodaviy va ma’naviy tayanch, u ham alp: “Etnos yukini ko‘tarish zimmasiga tushgan olovqalb (passionar) avlod peshqadami” [3]. Qaldirg‘och esa alpga ruhan ko‘mak beruvchi, uni harakatga keltiruvchi kuch: “Boysun – Qo‘ng’irotning oila qadriyatlari, or-nomus, vatanparvarlik, odob-axloq, umuman yer qadriyatlari bilan bog’liq quvvatni o‘zida mujassam etadi” [4]. Bu uchlik birgalikda epik kuchning muvozanatini ta’minlaydi hamda dostonning g‘oyaviy va struktura qurilmasida muhim rol o‘ynaydi.

Dostonda ijobiy qahramonlar bilan bir qatorda salbiy obrazlar ham uchraydi. Ular orqali yovuzlik, xiyonat va adolatsizlik qoralanadi. Salbiy qahramonlarning mag‘lubiyatga uchrashi esa ezgulikning doimo g‘alaba qilishini anglatadi.

Xulosa qilib aytganda, Alpomish dostoni obrazlarga nihoyatda boy asardir. Undagi har bir qahramon xalqning ma’naviy qarashlari va milliy qadriyatlarini ifodalaydi. Alpomish obrazi orqali mardlik va vatanparvarlik, Barchin obrazi orqali esa sadoqat va matonat ulug‘langan. Doston bugungi kunda ham yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbek tilining izohli lug‘ati: 80000ga yaqin so‘z va so‘z birikmasi.J.I.A D/Mas’ul muharrir A.Madvaliyev.–T.: “O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi” Davlat ilmiy nashriyoti, 2020. – 680 bet.
2. Alpomish 2-jild Berdi baxshi(Berdiyor Pirimqul o‘g‘li).– Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyotining matbaa ijodiy uyi, 2013. B.163.

3. Алпомиш. Достон. Ўзбек халқ қаҳрамонлик эпоси / Айтувчи Фозил Йўлдош ўғли. Нашрга тайёрловчилар Ҳ.Зарифов ва Т.Мирзаев. –Т.: Шарқ, 1998. –400 б.
4. Имомов К., Мирзаев Т., Саримсоқов Б., Сафаров О. Ўзбек халқ оғзаки поэтик ижоди. –Т.: Ўқитувчи, 1990. –304 б.
5. Саримсоқов Б. Ўзбек маросим фольклори. –Т.: Фан, 1986. –216 б.
6. Сафаров О. Ўзбек болалар поэтик фольклори. –Т.: Ўқитувчи, 1985.–175 б. Ўраева Д. Ўзбек мотам маросими фольклори. –Т.: Фан, 2004. –120 б.
7. Турдимов Ш. Этнос ва Эпос. – Тошкент: Ўзбекистон, 2012.